

KENTSEL YEŞİL ALANLARIN PLANLANMASI VE TASARIMINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER: ARTVIN İLİ ÖRNEĞİ

Zehra Eminağaoğlu¹, Ayşe Yavuz²

¹Artvin Çoruh Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, eminagaoglu_zehra@msn.com

² Artvin Çoruh Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü ayseyavuz94@hotmail.com

ÖZET

İnsan yerleşmeleri, oluşumundan beri doğaya ve doğal yaşama zarar vermektedir. Yerleşmeler ister istemez doğayı tahrip ederek, hatta yok ederek büyümekte, gelişmektedir. Bu noktada önemli olan, doğaya müdahale sonucunda oluşan etkilerin doğal çevre ile uyumlu, içlerinde doğal yaşam çevreleri barındırabilir nitelikte olmasıdır. Kentlerin düzenli ve sağlıklı bir çevreye kavuşabilmesi, açık ve yeşil alanların, kent içindeki dağılımlarının, büyüklüklerinin, işlevsel ve estetik niteliklerinin sistemli bir planlama ve kentsel tasarım anlayışı içinde gelişmesi ile mümkün olacaktır.

Araştırma alanı olarak seçilen Artvin Kenti, yeşil alan açısından oldukça zengin bir potansiyele sahip olmakla beraber, aktif yeşil alanlar (kent ve mahalle parkları, çocuk bahçeleri, oyun alanları gibi) nitelik ve nicelik olarak yetersiz gözükmektedir. Bu çalışmada, Artvin kenti yeşil alanlarının kentteki dağılım ve miktarları incelenerek, aktif yeşil alanların mahalle ölçeğindeki dağılımları, büyüklükleri ve kişi başına düşen oranları değerlendirilmiştir. Ayrıca, Kentin eğimli topografyasıyla ilişkili olarak, aktif yeşil alanların eğim parametrelerindeki dağılımı ve yapılanma koşulları incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kentsel yeşil alanlar, Aktif ve pasif yeşil alanlar, CBS, Artvin, Topoğrafya.

FACTORS AFFECTING THE PLANNING AND DESIGNING OF URBAN GREEN AREAS: THE CASE OF ARTVIN

ABSTRACT

Human settlements have damaged to nature and natural life since origin. The settlements, inevitably, have enlarged in destroying and even abolishing the nature. The important matter at this point is that effects occurring by reason of interference to nature are compatible with natural environment and are quality to nestle of natural existence environments inside. To succeed in getting coordinate and healthy environment in urban areas is possible with developing of distribution, size, functional and aesthetics attributes of open and green areas inside the city by the concept of systematic planning and urban design.

Even though Artvin selected as research area has a very rich potential in green area coverage, it seems that the active green areas existing in the city (e.g. city and/or districts parks, children's playground and playgrounds) are lack of quality and quantity. In this study, distribution and amount of the green areas in Artvin was investigated through evaluations made for distribution in district scale, size and ratio per person of the active green areas. Besides, the distribution of active green areas in slope parameters and structuring conditions are investigated related to slope topography.

Key Words: Urban green areas, active and passive green areas, GIS, Artvin, topography.

GİRİŞ

Son dönemlerdeki en büyük sorunlardan biri hızlı ve plansız kentleşmedir. Bu gelişmeler, beton yığını haline gelmiş, havası kirli, yaşam kalitesi düşük kentleri ortaya çıkarmaktadır. Günümüzde kentler benliğimizde, yoğun konut yapıları, kalabalık trafik

alanları, yollar, işyerleri, kamu binalarının olduğu yoğun merkezler olarak canlanmasına rağmen, kentsel yaşamda yeşil alanların gerekliliği vazgeçilemez bir gerçektir. Yeşil alanlar kent ekosistemine, kentlerin fiziksel gelişmesine ve günlük kentsel aktivitelere sağladıkları katkı ve olanaklarla insanlara daha konforlu çevre şartları sunmaktadırlar.

Yeşil alanların kentsel çevreye olan katkıları bilinmekle birlikte, kent planlaması çalışmalarında öncelikle konut açığının giderilmesi amaçlanmakta, plan bütününde gereken önem verilmeyen yeşil alanlar zayıf fonksiyonları ile kentin ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalabilmekte (Doygun ve İter 2007), hatta ekonomik çıkarların doğurduğu gecekondular, arsa spekülasyonları gibi etkenler yeşil alanların varlığına olanak vermemektedir (Yıldızcı 1991). Günümüzde Batılı ülkelerde yeşil alanların kentsel yaşam kalitesini belirleyen temel bileşenlerden biri olduğu kabul edilmiş ve yeşili artırma/geliştirme yönünde politikalar oluşturulmuştur. Bu konudaki duyarlılık, özellikle mesleki çevrelerde 19. yüzyıla dayanır. 1940'larda CIAM'de (Uluslar arası Mimarlık Kongresi) çok sayıda dünya kenti incelenerek şehirciliğe ilişkin yapılan saptamaların ve alınan ilke kararlarının bir bölümü yeşil konusunu kapsamıştır (Aydemir 2004).

Ülkemizde, kentlerde yeşil alan yeterliliğinin sağlanabilmesi ve kentsel yeşil alanlara standart getirilmesi amacıyla kişi başına düşen yeşil alan miktarları yasa ve yönetmelikler ile belirlenmektedir. Çoğu kentlerimizde imar planları, düzensiz kentleşmeyi takip etmekte, düzensizliği ve olumsuzluğu yasallaştıran bir araç olmaktadır (Yıldızcı 1991). Yeşil alanların nüfusa bağlı olarak kişi başına düşen miktar ile tanımlanması, "yeşil" faktörünün kent içinde yeterli seviyede yer alması anlamına gelmemektedir. Planlarda alan hesabı ile belirtilen yeşil alanlar; sadece sınırları belirli ve yeşil renk ile ifade edilebilen bir alan olarak değil, gerek işlevselliği ve sosyal mekan özelliği, gerekse içinde barındırdığı yeşil/doğal faktörler ile kent yaşamının organik bir parçası olarak görülmesi ve oluşturulmasıyla gerçek anlamını bulabilecektir. Yolların, refüj alanlarının bile park şeklinde adlandırılarak, alansal olarak standartların sağlanması, sadece matematik hesaba dayanması sebebiyle, parkların gerçek işlevi olan kentsel kalitenin yükseltilmesi hedefini gözden kaçırmaktadır (Öztürk 2004). Kaliteli bir yaşam çevresi ve kent dokusu; yapılar, ulaşım olanakları, açık ve yeşil alanlar arasındaki dengeli bir mekansal ilişkinin sonucudur. Sahip oldukları özellikleri ve kalitelerine göre açık ve yeşil alan kullanımının türleri, büyüklükleri, donanımları, fonksiyonları ve hizmet alanları kentsel yaşam kalitesi içerisinde etkisini ortaya koymaktadır (Emür ve Onsekiz 2007). Yeşil alan konusunda önemli olan, kentlerdeki varlıkları değil, kentsel arazi kullanım ve kent formuna uygun sistemli bir şekilde planlanmasıdır.

Bu araştırmada; Artvin Kenti'nin mevcut ve imar planındaki yeşil alanların analiz bulgularına dayanılarak, kent formu üzerinde, sürdürülebilirlik odaklı kentsel gelişme modelini biçimlendirecek yeşil alan sisteminin, ilkeleri ve mekansal kurgusu tanımlanmaktadır. Araştırma içerisinde İl merkezindeki yeşil alan miktarları, kişi başına düşen m² olarak verilmektedir (Yavuz ve Eminağaoğlu 2007). Böyle bir hesaplama yeşil alanların bütün yerleşme dokusunda homojen bir şekilde dağılımı varsayımına dayanmaktadır (Aksoy 2004, Yıldızcı 1991). Oysa Artvin Kent Merkezindeki yeşil alanların dağılımı gelişigüzel, etki alanları ve büyüklüklerinde dengesizlik söz konusudur. Daha önce kentteki yeşil alan çalışmaları ile desteklenecek olan bu araştırmada, yeşil alanların fiziksel yapısını biçimlendiren faktörler ortaya konularak, yapılan analizler ışığında yeşil alanlara yönelik tasarım ve planlama politikaları üretilecektir. Artvin kenti gerek doğal ve kültürel yapısı, gerek üniversite oluşumu, gerek hidroelektrik santrali yatırımları ile geleceğe dönük sosyal-kültürel-ekonomik ve mekansal gereksinimlere ve açılımlara olanak sağlayacak

potansiyeye sahiptir. Oldukça ilginç topoğrafyası üzerinde yaşanabilir kentsel çevreler ve mekanların kurgulanması gereği ile söz konusu kent araştırma alanı olarak seçilmiştir.

ARAŞTIRMA ALANININ TANITIMI

Coğrafi konum

Karadeniz Bölgesinin Doğu Karadeniz Bölümünde, Doğu Karadeniz Dağları üzerinde yer alan Artvin İli'nin doğusunda Ardahan, güneyinde Erzurum, batısında Rize, kuzeybatısında Karadeniz, kuzeyinde Gürcistan Cumhuriyeti bulunmaktadır. Araştırma alanı olarak seçilen İl Merkezi kuzeyinde Borçka, kuzey doğusunda Şavşat, kuzey batısında Murgul, güneyinde Yusufeli ilçeleri ile sınırlanmıştır. İlin yüzölçümü 7436 kilometrekaredir (URL-1). İle ilişkin bilgilere birçok kaynaktan ulaşmak mümkün gözükmemektedir. Bu bölümde bölgeye ilişkin bilgiler genel olarak ve çalışma alanı kapsamında, çalışma konusuyla ilişkilendirilerek verilmektedir.

İklim ve Bitki Örtüsü

Artvin'in iklimi, yeryüzü şekillerinin özellikleri nedeniyle bölgelere göre çeşitlilik göstermektedir. Kıyı kesiminde Karadeniz kıyılarına özgü nemli ve ılık bir iklim etkili olur. Kıyı dağlarının denize bakan yamaçlarından yükseklerle doğru çıkıldıkça hava sıcaklığı azalır, yağış miktarı artar. İlin kıyıdağlık kesimlerinde karasal iklim etkilidir, yağışlar azalır, kışlar soğuk ve kar yağışlı geçer. Çoruh Vadisinin derin tabanında kıyıya oranla daha az yağışlı, kışlar fazla sert olmayan mikro klima iklim özelliği gösteren, Akdeniz iklimine yaklaşan, maki bitki örtüsü ile karakterize olmuş bir iklim görülmektedir. Ortalama rüzgar hızı 22,1 m/sn, hakim rüzgar yönü SSE' dir (URL-1).

Artvin İl topraklarının yaklaşık % 53'ünü (390662 ha) ormanlık alanlar kaplamıştır. İlerdeki ormanların büyük bölümünü iğne yapraklı ağaçlar oluşturmaktadır. Bölgede, yüksek dağların eteklerinden üst kısımlara doğru gidildikçe, bodur ağaç ve maki görüntüsünden yapraklı ağaçlara dönüştüğü, daha yükseklerde iğne yapraklı ağaçların yaygın olduğu görülmektedir (URL-1). Kent merkezini çevreleyen ormanlık alanların yoğunluğu, Kafkasör bölgesindeki kent ormanı, Merkez ilçe sınırlarındaki Hatila Milli Parkı, kentin rekreasyonel olarak da kullandığı önemli doğal alanlardır. İl merkezi, kentleşmenin getirdiği bir durum olarak yoğun yapılaşma baskısı altında gelişmekte, beton binalar yeşil alanları yok etmektedir. Yoğun kentleşme ve insan kaynaklı aktiviteler sebebiyle görülen atmosferik yapıdaki bozulmaları önlemek için yapılan iklimle dengeli fiziksel planlama çalışmalarında, kent çevresindeki yeşil alanlar büyük önem taşımaktadır.

Topoğrafik yapı

Artvin İli bütün olarak dağlık bir yapıya sahiptir. Arazi varlığı genellikle yüksek dağ yamaçlarında orman arazilerinin açılması yoluyla elde edilmiştir. Sahil bölgelerinde ve mikro klima ikliminin hakim olduğu Çoruh Vadisi boyunca taban araziler bulunmakla beraber, genellikle kırık bir yapı sergilemektedir (URL-1). Bölge genel olarak dağlık ve oldukça eğimli bir topoğrafyaya sahiptir. Karadeniz kıyısına paralel olarak uzanan Doğu Karadeniz dağlarının İl içindeki uzantıları Kaçkar, Altıparmak, Kükürtlü, İskaristi dağları adıyla sınıra kadar uzanmaktadır. Artvin kent merkezi de yamaç üzerine konumlanmıştır ve yaklaşık 600 metre (175 m -780m) kot farkına sahiptir. Bu sebeple kentin fiziksel biçiminin yayılımı dağlar, tepeler, yamaçlar ile sınırlandırıldığı için, kent dokusu, yapı yoğunluğunun artışı şeklinde gelişebilmektedir. Kenti kuzey yönünde sınırlayan Çoruh

Nehri, yerleşme karakterini biçimlendiren önemli bir etken durumundadır (Eminağaoğlu ve Yavuz 2005).

Nüfus ve Sosyo-ekonomik Yapı

Artvin, 1980-1997 yılları arasında dışa göç veren iller arasında yer alırken, 1998-1999 yılında bölgede barajların yapımına başlanması ile yaratılan yeni istihdam alanlarının yanında, göçün ağırlıklı olarak görüldüğü Marmara bölgesinde yaşanan Marmara ve Düzce depremlerinin etkisi, bunun yanında göç edilen büyük şehirlerdeki yaşam koşullarının gittikçe güçleşmesi gibi etkenler son yıllarda dışa göç eğiliminin azalmasına sebep olmuştur. Artvin, 1980 yılında yapılan nüfus sayımında 228997 nüfusa sahip iken bu rakam 1985'de 226338'e, 1990'da 212833'e ve 1997 yılında da 187274'e gerilemiştir. İl nüfusu, 2000 yılında 191934'e yükselmiştir. 2007 Aralık ayı itibariyle nüfus 168092'ye düşmüştür. Araştırma alanı olarak belirlenen Artvin Merkez'de ise 2000 yılı sayımına göre nüfus, 23157, 2007 sayımına göre 24846 kişi olarak belirlenmiştir (URL-2).

Artvin'de yaşam, bölgenin kapalılık özelliği ile biçimlenmektedir. Sanayiden çok el sanatlarının, kentli yaşamdan çok geleneksel, durağan ve kapalı yaşamın görüldüğü İl'de yerel kültür etkilidir. Özellikle kırsal alandan değişik sebeplerle göçüp gelenler, bunun yanında mevsimlik olarak kır ve kentte yaşayan yöre halkının kır kültürünü tamamen terk edemediği görülmektedir. İl'deki memur kesimi ve üniversite öğrencisinin ağırlıklı sayısı, kent merkezindeki toplumsal değişim sürecini hızlandırmaktadır.

Kentte Yeşil Alan Sistemini Etkileyen Faktörler

Yeşil alanlar kentin makro formunun ortaya çıkışında ve kent gelişiminin yönlendirilmesinde etkilidir. Lynch (1985)'e göre kentteki mekansal kaliteyi oluşturan elemanlar; mimari form, ölçek, özgün belirleyiciler (landmark), vistalar, açık alanlar ve yeşil alanlardır. Thompson (2002) parkları; oyun mekanları ve spor alanlarını da bünyesinde barındırması, kentte geniş alan kaplaması, yapay ve/veya doğal bitki örtüsüyle kent içerisinde ekolojik çeşitliliği desteklemesi nedeniyle kentsel açık alan planlamasının temel öğelerinden biri olarak tanımlamaktadır.

Yeşil alanların kentin gelişmesinde etkili olması, sistematik bir oluşum göstermesi ile mümkün olmaktadır. Ayrıca Kentlerin düzenli ve sağlıklı bir çevreye kavuşabilmesi, açık ve yeşil alanların kent içindeki dağılımları, büyüklükleri ile işlevsel ve estetik niteliklerine bağlıdır. Açık-yeşil alan sistemleri kentlerin özellikleri dikkate alınarak bütün bir sistem içerisinde düşünülmelidir. Parkların yer seçiminin sağlıklı olabilmesi için üç aşamalı bir çalışmanın gerekliliği ifade edilmektedir. Bu ifadeye göre; öncelikle kentin rekreatif kullanım potansiyelleri belirlenmeli; doğal yapı, arkeolojik ve kültürel kaynaklar, ekolojik hassasiyet, mevcut kent dokusu karakteri incelenmelidir. Potansiyeli olan alanlar, potansiyeline göre sınıflanmalı ve yüksek potansiyelli alanlardan başlayarak park tahsisi yapılmalıdır (Aydemir 2004).

Ülkemizde yeşil alan standartları genellikle kişi başına düşen yeşil alan miktarları şeklinde niceliksel bir yaklaşım ile belirlenmektedir. Yeşil alan kavramı, 3030 Sayılı Kanun kapsamı dışında kalan Belediyeler Tıp İmar Yönetmeliğinde "Toplumun yararlanması için ayrılan oyun bahçesi, çocuk bahçeleri, dinlenme, gezinti, piknik, eğlence ve kıyı alanları toplamıdır. Interpol ölçekteki fuar, botanik ve hayvanat bahçeleri ve bölgesel parklar da yeşil alan kapsamındadır", aktif yeşil alan kavramı, "park, çocuk bahçesi ve oyun alanları olarak ayrılan sahalarda" şeklinde tanımlanmaktadır (URL-3;URL-4). Aynı yönetmelikte, belediye olan yerlerde nüfus ne olursa olsun kişi başına düşen aktif yeşil alan miktarı, 10 m² olarak ifade edilmektedir. Bu yaklaşım gerekli olabilir fakat yeterli değildir. Yeşil alan

standartlarının saptanmasında, kentin fiziksel çevre özellikleri (iklim, topografya, kentin konumu gibi); sosyal, kültürel, ekonomik faktörler, kullanım yoğunluğu da önemli rol oynar. Kent içindeki işlevlerini yerine getirebilmeleri için nitelik ve nicelik olarak yeterli olmasının yanı sıra ulaşılabilir olmaları da önemlidir. Altunkasa (2004)'ya göre; yeşil alanların, kent dokusu içerisindeki diğer alan kullanımlarını yönlendiren, sınırlandıran, ayıran ya da birleştiren organik bir sistem olarak düzenlenmesi gerekmektedir. Kullanım amaçlarına uygun olarak da büyüklük, ulaşılabilirlik ve sunu çeşitliliği gibi gereksinimleri karşılaması planlamanın temel koşulları olmaktadır. Yıldızcı (1991)'ya göre normlar, kişi başına düşen metrekare (alan) olarak tanımlanır. Kentsel doku içerisinde yeşil alan normunu belirleyen kriterler; ihtiyaçlar, nüfus, kentin boyutu, coğrafi konumu, iklimi ve kullanım yoğunluğu olarak sıralanabilir. Gereksinimler yaş, gelir, eğitim, mesleğin doğurduğu düşünce ve örgütlenme yöntemiyle, yaşama mekanı ve hareket olanaklarına göre değişmektedir (Aksoy 2001). Konuk ve Bakan (1987) araştırmasında, yeşil alan standartlarındaki değişkenleri yurt dışı örneklerle karşılaştırmalı olarak vermektedir (Tablo 1).

Tablo 1. Parkların Standartları (Polat, 2002)

Parklar	Etkili Hizmet Alanı (yarıçap)	Kullanıcı Yaş Grubu (yaş)	Kişi Başına Büyüklük (Alan/1000 kişi)	Hizmet Ettiği Nüfus	İdeal Büyüklük (da)
Çocuk Bahçeleri	200-600m	0-3,4-7,8-15	4		8-16
Spor Alanları	2km	7 ve yukarısı	4	Bütün Kent	40-60
Mahalle Parkları	500-1500m	Bütün Yaşlar	8-12	3500-5000	20-40
Semt Parkları	1000-2500m	Bütün Yaşlar	10-20	15000-30000	160-400
Kent Parkları	1-10m	Bütün Yaşlar	80	Bütün Kent	40-800
Bölge Parkları	25-100km	Bütün Yaşlar	750-5000		2000-4000
Milli Parklar	Bütün Ülke	Bütün Yaşlar	Değişken	Bütün Kent	Değişken

MATERYAL – METOD

Araştırma alanı olarak seçilen bölge, doğal bitki örtüsü olarak zengin bir çeşitlilik göstermektedir. Çalışmanın ilk adımında Artvin İli Belediyesi imar sınırları içerisindeki yeşil alan büyüklükleri ve yeşil alan dağılımı belirlenmiştir. Araştırma alanında, 1992 yılı onaylı imar planında öngörülen yeşil alanların kentsel alandaki dağılımları belirlenerek, kişi başına düşen yeşil alan standartları mahalle ölçeğinde irdelenmiştir. Ayrıca yeşil alanlara ilişkin imar planı tadilatlarının incelenmesi ve yerinde gözlem yolu ile mevcut yeşil alan kullanımları ve kent dokusundaki dağılımları ortaya konmuştur.

Çalışmada yöntem olarak, yerinde gözlem, inceleme, analiz ve değerlendirme yöntemleri kullanılmış, coğrafi bilgi sistemlerinden yararlanılmıştır. Sistemin veritabanını oluşturan grafik bilgiler, Artvin Belediyesi sınırları içerisindeki 8 Mahalleye (Aydoğan Mahallesi mücavir alan kapsamında) ait 1/1000 ölçekli uygulama imar planlarından elde edilmiştir (Anonim,2007). Bu bağlamda söz konusu imar paftaları taranarak raster

formatında sayısal ortama aktarılmış, ardından ArcGis 9.2. yazılımı kullanılarak, rektifiye edilmiş ve tüm paftalar sayısallaştırılarak yeşil alan büyüklükleri ve dağılımları belirlenmiştir. Ayrıca söz konusu yeşil alanların nitelik ve mahalle bilgileri de veritabanına girilerek, gerekli sorgulama ve analizler gerçekleştirilmiştir. Çalışmada ayrıca, park olarak ayrılan alanların topoğrafik yapısını belirlemek için Artvin Kentine ait 1/1000 ölçekli Hâlihazır haritasından yararlanılmıştır. Ülke koordinat sisteminde olan Halihazır harita, yine aynı yazılım kullanılarak lokal koordinat sistemine dönüştürülerek İmar Paftaları ile karşılaştırılmış ve park olarak ayrılan alanların eğimleri belirlenmiştir.

ARAŞTIRMA BULGULARI

Rekreasyon Amaçlı Kullanılan Yeşil Alanların Kentteki Niceliksel Durumu

Aktif yeşil alanlar; Kent parkı, çocuk parkları, spor alanları, kamp alanları gibi farklı faaliyetlerin gerçekleştiği alanları kapsamaktadır. Bunun dışında kalan ormanlar, ağaçlandırılacak alanlar, tarım alanları, jeolojik sakıncalı yeşil alanlar ve diğer yeşil alanlar ise genel (pasif) yeşil alanlar olarak ifade edilmektedir (Şekil 1). Mahalle ölçeğinde yapılan değerlendirmede, aktif yeşil alan miktarları ve kişi başına düşen oranları Tablo 2' de verilmektedir.

Tablo 2. Mahalle Ölçeğinde Aktif ve Pasif Yeşil Alan Dağılım Oranları

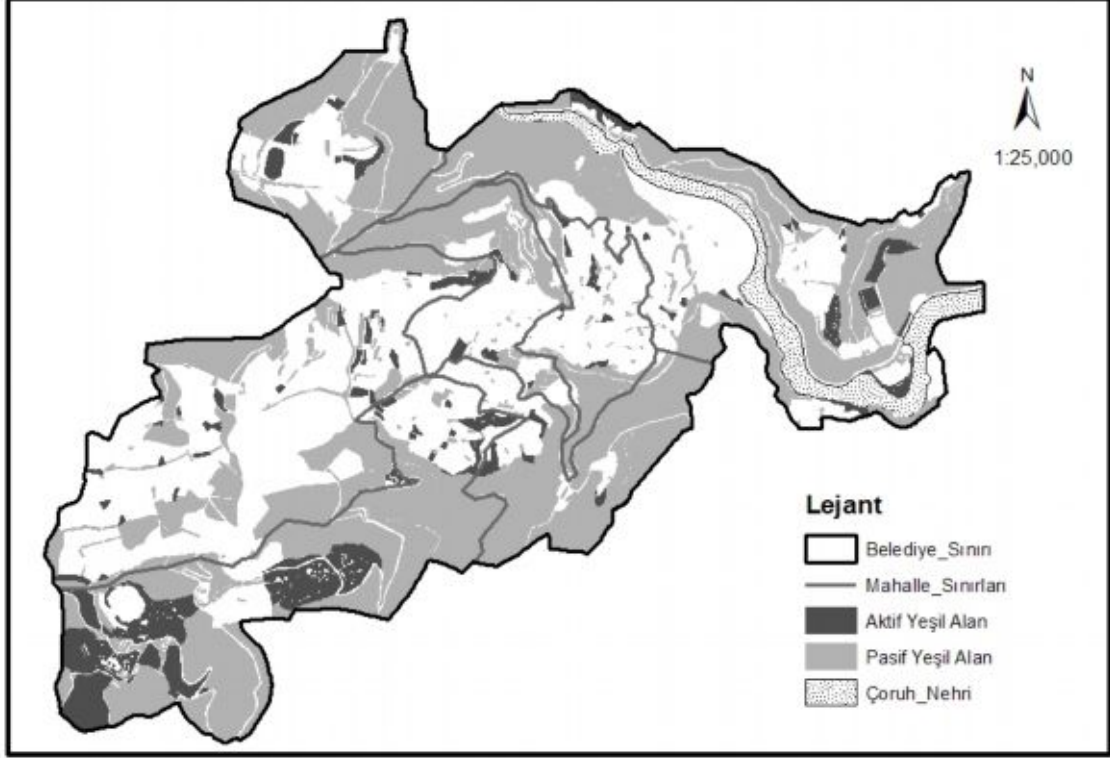
Mahalle Adı	Nüfus*	Aktif Yeşil Alan (m ²)	**KBD Aktif Yeşil Alan (m ² /kişi)	Pasif Yeşil Alan (m ²)	**KBD Pasif Yeşil Alan (m ² /kişi)	Toplam Yeşil Alan (m ²)	**KBD Yeşil Alan (m ² /kişi)
Aydoğan	344	74746.05	217.28	528782.04	1537.16	603528.09	1754.44
Balcıoğlu	992	351970.80	354.81	885032.98	892.17	1237003.78	1246.98
Çamlık	3364	58400.52	17.36	634140.86	188.51	692541.38	205.87
Çarşı	8181	13690.12	1.67	232500.88	28.42	246191.00	30.09
Çayağzı	2732	11172.50	4.09	436572.17	159.80	447744.67	163.89
Dere	3774	19318.03	5.12	585465.29	155.13	604783.32	160.25
Orta	4105	14203.58	3.46	128133.91	31.21	142337.49	34.67
Yenimahalle	1354	36038.02	26.62	468188.93	345.78	504226.95	372.40
ARTVİN	24 846	579539.62	23.33	3898817.06	156.92	4478356.68	180.24

* 2007 Nüfusu, ** Kişi Başına Düşen

Tablo 2'de görüldüğü gibi Balcıoğlu Mahallesi aktif yeşil alan miktarı ve kişi başına düşen oran 354.81 m² ile oldukça yüksek gözükmektedir. Kentin önemli turizm ve rekreasyon alanı olan Kafkasör Bölgesinin bu mahalle sınırları içerisinde oluşundan kaynaklanmaktadır. Kent Merkezine uzaklığı araç ile yaklaşık on dakikalık mesafede olan Kafkasör Turizm Alanı özellikle yaz aylarında gününbirlik olarak yoğun kullanılmaktadır. Her yıl Haziran ayında kutlanan Kafkasör Festivali döneminde, alanda boğa ve insan güreşleri yapılmakta kamp kullanımları artmaktadır. Doğa yürüyüşlerinin de yapıldığı bölge, kent parkı niteliğinde kullanılmaktadır. Bu bölge, kentin genelindeki aktif yeşil alan ve kişi başına düşen miktarı önemli ölçüde etkilemektedir.

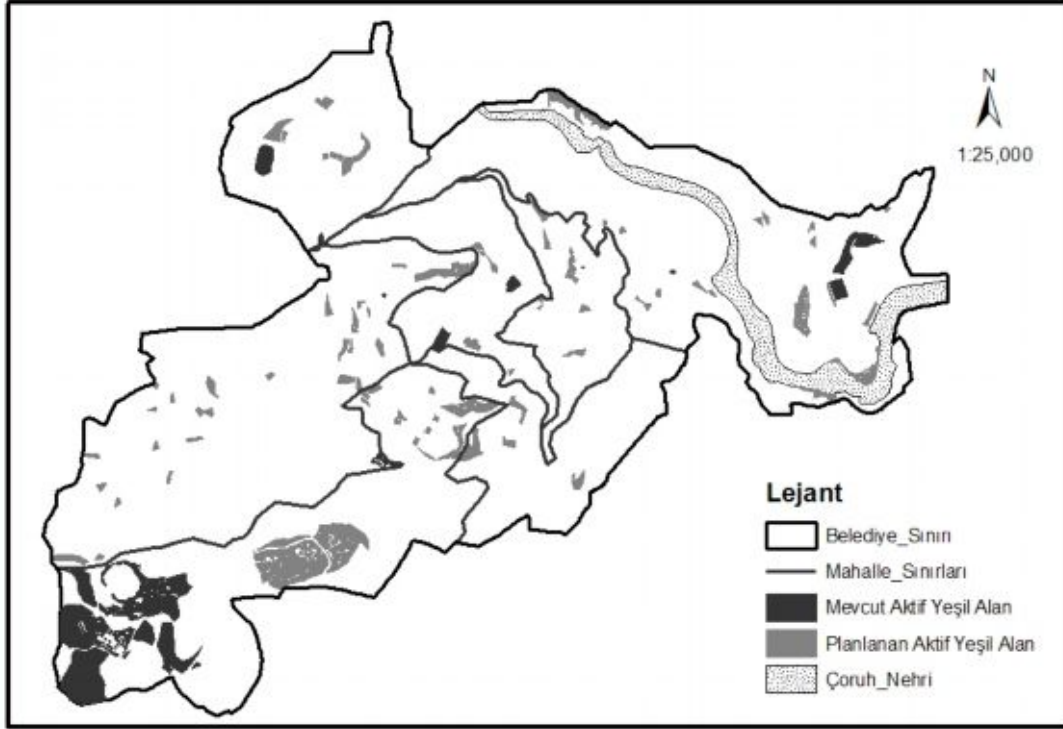
Nüfusun yoğun olduğu Çarşı Mahallesi, yeşil alan yoğunluğunun oldukça düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu bölgedeki aktif yeşil alan miktarı 13690.12 m², toplam yeşil alanların miktarı 246191.00 m²'dir. Bölgede kişi başına düşen toplam yeşil alan miktarı 30.09 m² iken, kişi başına düşen aktif yeşil alan miktarı 1.67 m² gözükmektedir. Bu

sonuçlar b3lgenin yeşil alan bakımından oldukça zengin, d3zenlenmiş yeşil alanlar açısından ise oldukça yetersiz olduğunu g3stermektedir. Ayrıca Kentteki aktif yeşil alanlar mahalle 3leğinde de homojen dağılmamaktadır.

şekil 1. Kentteki Aktif ve Pasif Yeşil Alan Dağılımı

İmar planında kentin b3t3n3 için g3sterilen 579539.62 m² aktif yeşil alanın 277435.28 m²'si mevcutta bulunmaktadır. Bu bağlamda, aktif yeşil alanların % 47'sinin gerçekleştiği tespit edilmekle birlikte oranın y3ksekliti Kafkas3r Turizm alanından kaynaklanmaktadır. Ayrıca 7977.3 m²'lik alan imar planından farklı olarak aktif yeşil alan olarak d3zenlenmiştir. Planlanan durumda bile arşı, Çayağzı, Dere ve Orta Mahalledeki aktif yeşil alanların kişi başına d3şen miktarlarının, ilgili Y3netmelikte belirtilen miktarın çok altında olduğu g3r3lmektedir (Tablo 2). İmar planı bilgilerine g3re amlık ve Aydoğan mahallelerinde aktif yeşil alan olarak belirttiğimiz parklar için ayrılan miktar oldukça y3ksek g3r3lmesine rağmen, yerinde yapılan incelemelerde bu b3lgelerde ayrılmış alanların park niteliğinde olmadığı ve Aydoğan mahallesinde aktif yeşil alan niteliğindeki tarım alanlarının var olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca bu alanların çoğunun topoğrafyasının park niteliğinde d3zenlemelere uygun olmadığı g3r3lm3řt3r (şekil 2).

Şekil 2. Planlanan ve Mevcut Aktif Yeşil Alan Dağılımı

Tablo 3. Mahalle Ölçeğinde Mevcut Aktif Yeşil Alan Dağılım Oranları

Mahalle	Nüfus	Mevcut Aktif Yeşil Alan (m ²)	Kişi Başına Düşen Mevcut Aktif Yeşil Alan (m ² /kişi)
Aydoğan	344	24898.03	72.38
Balcıoğlu	992	220650.79	222.43
Çamlık	3364	4685.13	1.39
Çarşı	8181	11434.34	1.40
Çayağzı	2732	362.99	0.13
Dere	3774	----	---
Orta	4105	148.48	0.04
Yenimahalle	1354	15255.52	11.27
ARTVİN	24 846	277435.28	11.17

Yapılan araştırmada; Kafkasör Turizm Alanını kapsayan Balcıoğlu Mahallesi (222.43 m²), yeni gelişmekte olan Yeni Mahalle (11.27 m²) ve Aydoğan Mahallesi (72.38 m²) kişi başına düşen mevcut aktif yeşil alanların yeterli olduğu, diğer mahallelerde ise, mevcut aktif yeşil alanların ve kişi başına düşen oranlarının İmar Kanunu'nda belirtilen 10 m²'nin çok altında olduğu tespit edilmiştir (Tablo 3). İmar Planı bilgilerine göre, Kent'in bütününde bu oran 23.33 m² iken, gerçekleşen oranın 11.17 m² olduğu görülmektedir (Tablo 2,3).

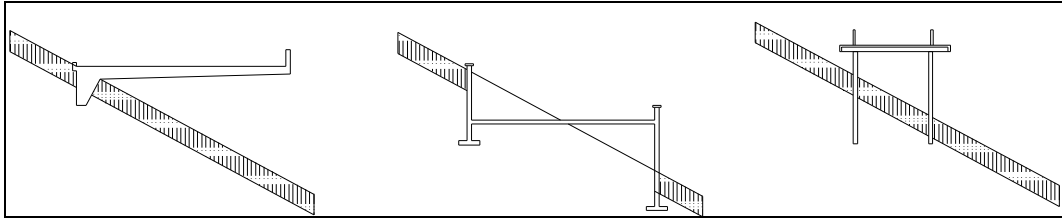
Yeşil alanlar; kent mekanına fiziksel ve estetik değer sağlayan, mikro klimayı kontrol eden, bireyin toplumsal ve rekreasyonel ihtiyaçlarının karşılanmasına imkan sağlayan, insan ilişkilerine sağladığı katkılarla bireylerin sosyalleşmesine yardımcı olan, kısacası kentsel yaşam koşullarının iyileştirilmesinde önemli katkıları olan alanlardır.

Gelişmiş ülkelerde yeşil alanların kaliteleri medeniyetin ve yaşam kalitesinin göstergesi kabul edilmektedir. Son dönemlerde Artvin Kent Merkezinde, yeşil alanların düzenlenmesi, insanların zihinsel ve fiziksel ihtiyaçlarının dikkate alındığı yeni kent mekânlarının oluşturulmasına yönelik çalışmalar gözlenmektedir. Yerel yönetimlerin bu yöndeki çalışmaları, zaman içinde bölgenin kent ve kentli olma bilincini güçlendirecek, önemli katkılar sağlayacaktır.

Park Alanlarının Yer Seçiminde Kentin Fiziksel Yapısının Etkisi

Artvin doğal çevre verileri açısından zengin ve ilgi çekici kaynaklara sahip bir kenttir. Bu faktörlerin farklılığı, kentleri birbirinden ayırır, tanımlar, özgün kılar ve kente kimlik verir. Kentin sahip olduğu doğal çevre verilerinin iyi analiz edilmiş olması, korunması, iyileştirilmesi ve vurgulanması, kentin olumlu kimliğinin korunması ve güçlendirilmesi anlamına gelir. Bu bağlamda Artvin, kent kimliği açısından, doğal çevresini ve ilginç topoğrafik yapısını kentin gelişim sürecinde yeterince değerlendirememektedir. Gerek yeşil alanların oluşturduğu çevre, gerekse eğimli topoğrafik yapı bu bölgede yere özgü planlama ve tasarım kararlarını gerekli kılmaktadır.

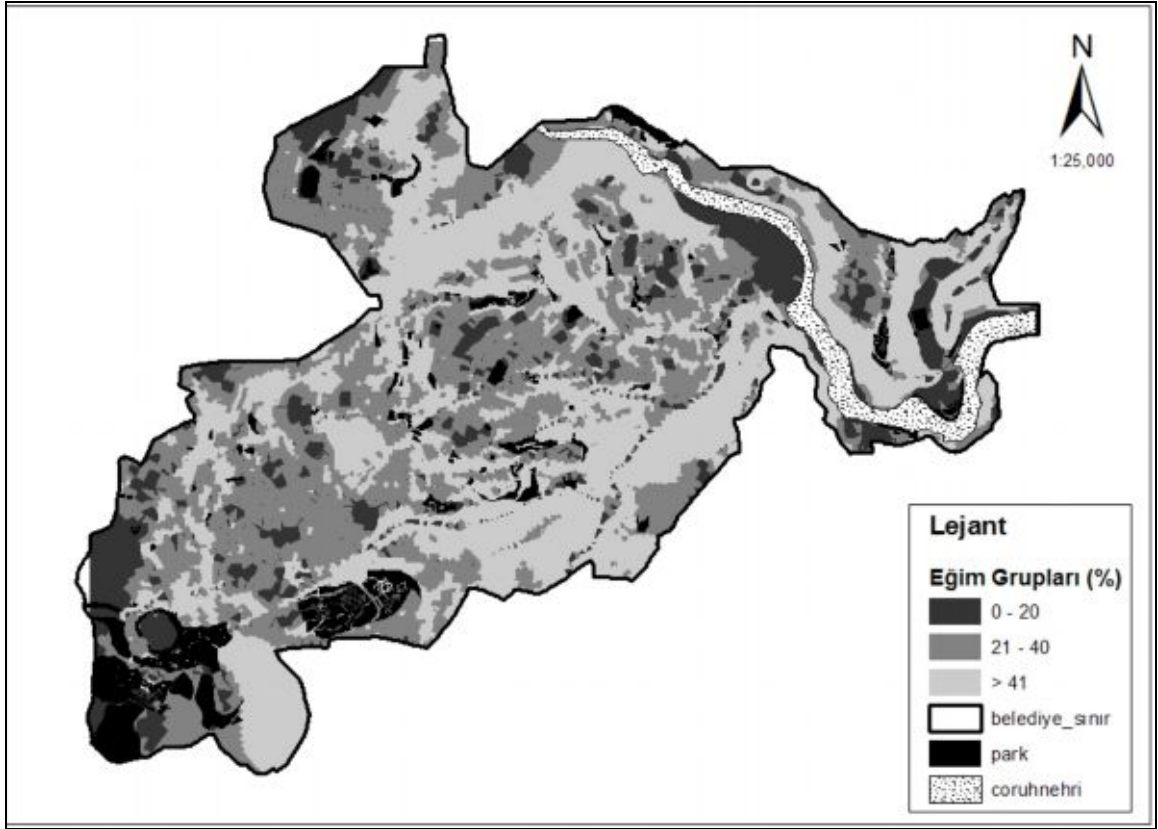
Kentteki park alanlarının mekânsal dağılımında herhangi bir planlama ve tasarım kriterinin dikkate alınmadığı görülmektedir. Topoğrafik yapının getireceği olumlu tasarım verilerinden yararlanılmadığı, bir kısmının da park alanı oluşturmak için elverişli olmayan alanlar olduğu tespit edilmiştir. Dik ve eğimli araziler; görüş bakımından, çevreyi daha geniş bir perspektif içinde seyretme olanağı sağladığı gibi dinamik düzenlemelere imkan verir. Bunun yanı sıra fazla eğimli alanlarda drenaj ve erozyon sorunları ortaya çıkabilir. Fazla eğimli alanlardaki düzenlemelerde ise yapım maliyeti artabilmektedir (Şekil 3).

Şekil 3. Eğimli arazide düzlem elde etmenin yolları (Kaynak: Evyapan ve Tokol 2000).

Artvin İmar Planında parklar için ayrılan alanlarda topoğrafik yapı açısından da sistematik bir yaklaşım görülmemektedir. Oysa eğimli topoğrafyanın gerek ulaşılabilirlik, gerek görüş açısı, gerekse yapılabirlik olanakları açısından değerlendirilmesi gerekmektedir. Şekil 4'teki haritada parkların eğim sınıflarına göre kent içindeki dağılımı verilmektedir.

Evyapan ve Tokol (2000) eğimli arazilerde $\frac{1}{4}$ ten (% 25) fazla eğimli arazilerin yağmur suyunun toprağı sürüklemesine neden olacağından kullanılmaması gerektiğini; Demirkır (1996) tez çalışmasında % 35'den fazla eğimi olan yerlerin aktif yeşil olarak kullanımın zor olduğunu; Goswami, Phukan ve Phukan (2006) yerleşim alanları ile arazi eğimini ilişkilendirdikleri çalışmalarında heyelan riskine göre belirledikleri kategoride %36'nın üzerini riskli alanlar olarak belirlemişlerdir. Öztürk (2004), %30 ve daha dik eğimli alanların yapılaşma için özel mühendislik becerileri gerektirdiğini ifade etmektedir. Çepel (1988), kitabında % 36 üzerindeki eğimi, dik eğim olarak sınıflandırmıştır.

Şekil 4. Kentin Eğim Haritası ve Aktif Yeşil Alanlar

Şekil 4'teki haritada görüldüğü gibi park alanlarının % 60'ı, %40 eğimin üzerindedir. Bu alanlarda park alanlarının yapılabilirliği oldukça zor görünmektedir; bu alanlarda yapılacak düzenlemeler için yüksek maliyetler gerekmektedir. Kentin İmar Planına bakıldığında, park için ayrılan alanların yapılaşmadan arta kalan yerler şeklinde, büro çalışması ürünü olduğu fikrini düşündürmektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmada irdelenmesi gereken temel konu; yeşil alanlardan talep edilen işlevler ve açık-yeşil alanların geleceğe dönük sürdürülebilir kentsel gelişme modeli içindeki mekansal-işlevsel rolünün ne olacağına belirlenmesidir. Böylece kentin gelecekteki kentsel form ve arazi kullanımına dönük planlama yaklaşımlarının belirleneceği gibi yeşil alan sisteminin de ilkeleri tanımlanabilecektir.

Artvin Kenti'nde aktif yeşil alanların mekansal dağılımında rastgele bir dağılım görülmektedir. Kentsel yeşil alanlar nüfusun gereksinimlerine cevap verecek niteliklerde, kentsel alanın bütününde mekansal ve işlevsel kademelenme içinde dengeli dağılımı sağlanmalıdır.

Yeşil alan miktarları kişi başına düşen oranın m² olarak verilmesi, yeşil alanların bütün yerleşme dokusu içerisinde homojen bir şekilde dağılımı varsayımına dayanmaktadır. Artvin Kentinde yeşil alanların dağılımı gelişigüzel bir durumda olup, etki alanları yönünden bir dengesizlik bulunmaktadır. İmar planı yapımında mevcut yerleşik doku içerisinde bu sorun dikkate alınsa da, daha çok belediye, vakıf, hazine mülkiyetindeki

boş arsalar seçilmekte; büro çalışması mantığında yapılan imar planlarında, bu arazilerin çoğunun yamaç, kayalık, aşırı eğimli, güneş almayan, rüzgarlı, düzenlemeye uygun nitelikte olmadığı görülmektedir. Artvin Kent Merkezi'nde öncelikle aktif yeşil alanlar konut ölçeğinde ele alınarak, mahalle ve kent ölçeğine uzanan mekansal ve işlevsel kademelenme içerisinde, standartlar doğrultusunda yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Özellikle çocuk oyun alanları ve spor alanları gibi aktif yeşil alanlarda belli hareket imkanlarının sağlanması gerekmektedir. Kentin İmar Planı bilgilerine göre aktif yeşil alan olarak ayrılan alanların çoğunluğu, düzenlenmesi güç ve maliyetli, dike yakın eğimdeki arazilerdir. Aktif yeşil alan olarak ayrılan, düzenlenmesi güç eğimli araziler, kentin yeşil alan sürekliliğinin sağlanması açısından tampon bölgeler olarak değerlendirilmeli aktif yeşil alan statüsünden çıkarılmalıdır.

Aktif yeşil alanlar konutların erişim mesafeleri dikkate alınarak uygun büyüklük ve konumda planlanmalıdır. Kentte yoğun yapılaşma ve topoğrafik yapıdan kaynaklanan, düzenlenmeye uygun arsa sıkıntısı bulunmaktadır. Kentte aktif yeşil alan düzenlemelerinin yapılacağı daha fazla mekanlara ihtiyaç vardır. Bu bağlamda, terminal gibi geniş mekanlara ihtiyaç duyulan hizmetlerin kent dışına taşınması gerekmektedir. Topoğrafik yapıdan kaynaklanan, mekan oluşturmanın güç olduğu kentteki eski terminal alanı, araba yıkama alanları gibi yerler aktif yeşil alan olanakları için değerlendirilebilir. Aktif yeşil alan düzenlemelerinde çocuk oyun alanı, çay bahçesi, gösteri alanları gibi farklı işlevlere hizmet verecek uygun büyüklükte çok işlevli açık alanların düzenlenmesi mekansal ve işlevsel açıdan kent için alan kazanımı sağlayacaktır.

Kentte, mahalle ölçeğinde, farklı yaş gruplarına hizmet eden, sosyal iletişimin güçlenmesinde, boş vakitlerin verimli geçirilmesinde büyük katkılar sağlayan park niteliğindeki yeşil alanların yetersiz olduğu görülmektedir. Kentteki konutların imar yönetmeliğine uygun bırakılması gereken ön ve arka bahçeleri çocuk oyun alanı, oturma mekanlarına olanak verecek şekilde düzenlenebilir. Yol üzeri, emsale uygun yapılan yapılarda ön bahçe mesafesi bırakılmamaktadır. Bu durumda arka bahçe mesafesi arttırılarak kullanılabilir faydalı alanlar oluşturulabilir. Bu alanların gerekirse aktif yeşil alanlar olarak düzenlenmesi yerel yönetimlerce teşvik edilmeli ve desteklenmelidir.

Kentin planlamasında imar mevzuatı uyarınca gereklilik sosyal ve teknik donatı alanları minimum ölçütlerde sağlanmasına rağmen, imar planlarının hazırlanması esnasında mülkiyet durumu, erişirlik, demografik ve sosyal özellikler, topoğrafik durum gibi parametrelerin birlikte değerlendirilememesi nedeni ile yanlış yer seçimi kararları görülmektedir. Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) ve Uzaktan Algılama (UA) yöntemleri gibi teknolojik bilgilerle; bu parametrelerin aynı anda değerlendirilmesi, hem doğru yer seçimi kararlarının verilmesini kolaylaştıracak hem de tüm kentin veya yerleşmenin bir bütün içinde algılanabilmesini sağlayacaktır. Kentteki yeşil alanların değerlendirildiği bu çalışmanın kente ilişkin diğer çalışmalarda veri oluşturması umut edilmektedir.

KAYNAKLAR

- Aksoy Y (2001) İstanbul Kenti Yeşil Alan Durumunun İrdelenmesi. Doktora Tezi, İTÜ FBE, İstanbul.
- Aksoy Y (2004) Üsküdar İlçesi Açık Yeşil Alan Durumunun İrdelenmesi, Ekoloji, 13, 52, 38-44.

- Altunkasa F (2004) Adana'nın Kentsel Gelişim Süreci Ve Yeşil Alanlar. Adana Kent Konseyi Çevre Çalışma Grubu Bireysel Raporu, Adana.
- Anonim (2007) Artvin Belediyesi İl İmar Müdürlüğü.
- (URL-1) Artvin Valiliği, İl Gelişme Planı, 2004, Erişim: www.artvin.gov.tr, 15 Kasım 2009.
- (URL-2) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, Erişim: <http://tuikapp.tuik.gov.tr>, 15 Şubat 2008
- (URL-3) Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik, Erişim: <http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/mevzuat/metinx.asp?mevzuatkod=7.5.4880&sourceXmlSearch=plan>, 22 Kasım 2009.
- (URL-4) Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası Web Sayfası. http://www.hkmo.org.tr/tuze/tuze_detay.php?kod=35&turu=YO&tipi=MES, 10 Mart 2008.
- Aydemir S (2004) Kentsel Açık Ve Yeşil Alanlar "Rekreasyon", Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı, 285-337, Trabzon.
- Çepel N (1988) Orman Ekolojisi. İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Yayınları, İÜ Yayın No:3518, III. Baskı, 536 s., İstanbul.
- Demirkır L (1996) İmar Planında Rekreasyon İçin Ayrılmış Alanların standartlar Açısından Değerlendirilmesi: Trabzon Örneği, Yüksek Lisans Tezi, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Doygun H, İlter A (2007) Kahramanmaraş Kentinde Mevcut ve Öngörülen Aktif Yeşil Alan Yeterliliğinin İncelenmesi. Ekoloji 17, 65, 21-27.
- Eminağaoğlu Z, Yavuz A (2005) Artvin Kent Dokusunda Yeşil Alan İncelemesi, Artvin Orman Fakültesi Dergisi, 6, 1-2, 191-202.
- Emür S. H, Onsekiz D (2007) Kentsel Yaşam Kalitesi Bileşenleri Arasında Açık ve Yeşil Alanların Önemi- Kayseri Kocasinan İlçesi Park Alanları Analizi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 22, 2007/1,367-396.
- Evyapan G, Tokol A. S (2000) Peyzaj Tasarımı Ders Notları. ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, Ankara.
- Goswami R, Phukan S, Phukan P (2006) Categorisation Of Settlement Areas In Guwahati City: An Attempt To Identify Potentil Landslide Risk Zones, http://www.gisdevelopment.net/proceedings/mapindia/2006/disaster%20management/mi06disa_150.htm, 3 Aralık 2007.
- Konuk G, Bakan K (1987) Türkiye'de Kentsel Dış Mekanların Düzenlenmesi. Tübitak Yapı Araştırma Enstitüsü, U5, Ankara.
- Lynch (1985) Good Ctiy Form. The Mit Pres, England.
- Öztürk B (2004) Kentsel Açık Ve Yeşil Alan Sistemi Oluşturulması: Kayseri Kent Bütünü Örneği. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Polat A.T (2002) Kent Parkı Kavramı ve Konya İçin Örnek Bir Çalışma. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, FBE, Konya.
- Thompson C.W (2002) Urban Open Space in the 21st Century. Landscape and Urban Planning, 60, 2, 59-72.
- Yavuz A, Eminağaoğlu Z (2007) Artvin Kentinde Yeşil Alanların Yeterlilik Bakımından İrdelenmesi, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, Ulusal Coğrafi Bilgi Sistemleri Kongresi, 30 Ekim –02 Kasım 2007, Trabzon.
- Yıldızcı A (1991) Türkiye'de İmar Planları yapımı ve Uygulamasında Yeşil Alan Sorunları. Peyzaj Mimarlığı Dergisi, 2, 26-28.